

کلیساهای آذربایجان نشانه تعامل میان ادیان آسمانی + تصاویر

وجود عبادتگاه‌های مسیحیان بر بستر هنرپرور آذربایجان شرقی، از دیرباز علاوه بر ثبت بخشی از تمدن مسیحیت در قالب کلیساهایی پر رمز و راز، اثبات تعامل و همزیستی ادیان را در سرزمین کهن ایران به نمایش گذاشته است.

جاذبه‌های گردشگری آذربایجان شرقی

کلیساهای آذربایجان نشانه تعامل میان ادیان آسمانی + تصاویر

وجود عبادتگاه‌های مسیحیان بر بستر هنرپرور آذربایجان شرقی، از دیرباز علاوه بر ثبت بخشی از تمدن مسیحیت در قالب کلیساهایی با رمز و راز، اثبات تعامل و همزیستی ادیان را در سرزمین کهن ایران به نمایش گذاشته است. به گزارش **خبرگزاری فارس** از تبریز، بیشتر مردم آذربایجان شرقی مسلمان و پیرو مذهب شیعه اثنی عشری هستند، در عین حال سالیان سال است که وجود اقلیت مذهبی ارامنه مسیحی را در بافت اجتماعی خود پذیرفته و زندگی مسالمت‌آمیز با آنان را ادامه دادند.

ارامنه این استان بیشتر در شهر تبریز زندگی می‌کنند. کلیسای 171#& «پروستان» این کلیسا که مخصوص مسیحیان انجیلی است در تبریز خیابان شریعتی جنوبی در کوچه والمان واقع شده است. کلیسای 171#& «سرکیس مقدس» این کلیسا در خیابان شریعتی جنوبی در محله 171#& «بارون آواک» تبریز واقع شده و بنای آن در تاریخ 1821 میلادی توسط 171#& «پطروسیان» ساخته شده است.

در داخل کلیسا چهار ستون آجری با پایه‌های سنگی، گنبد بزرگ وسطی و طاق‌های متعدد سقف را نگه داشته‌اند و محراب و نمازگاه‌های فرعی را نیز از تالار اجتماعات جدا ساخته‌اند تصاویری از حضرت مریم (س)، حضرت عیسی (ع) و حواریون، دیوار غربی کلیسا را زینت بخشیده است.

*کلیسای 171#& «سنت استپانوس»

کلیسای 171#& «سنت استپانوس» در 16 کیلومتری غرب 171#& «جلفا» و به فاصله سه کیلومتری کرانه جنوبی 171#& «ارس» در روستای متروکه‌ای به نام 171#& «دره شام» قرار دارد. نام کلیسا الهام گرفته از نام 171#& «استپانوس»، شهید اول راه مسیحیت است و به علت استقرار آن در روستای 171#& «دره شام» به این نام نیز خوانده می‌شود. درباره تاریخ بنای کلیسا نظرهای گوناگونی ابراز شده است، عده‌ای آن را از بناهای اوایل مسیحیت می‌دانند، برخی چون 171#& «تاورنیه» بنای آن را به دوره صفویه نسبت می‌دهند. در حالی که شیوه معماری بنا، مصالح ساختمانی و تزیینات مفصل و زیبای آن موید این مطلب است که کلیسا همانند و هم‌زمان با کلیساهایی چون 171#& «طادئوس» در بین قرون چهارم تا ششم هجری قمری (دهم تا دوازدهم میلادی) ساخته شده و سبک معماری آن تلفیقی از شیوه‌های مختلف معماری 171#& «اورارتو» اشکانی و رومی است.

بعد از ساخت بناهای شگفت‌انگیز 171#& «اچمیادزین»، 171#& «طادئوس»، 171#& «آختامار» و 171#& «استپانوس»، این اجتماع سبک‌ها به نام 171#& «سبک ارمنی» مشهور شد. این کلیسا در محوطه‌ای پوشیده از درخت و دره‌ای سرسبز واقع شده و حصار سنگی دور تا دور بنا را احاطه کرده است. این حصار دارای بارویی بلند با هفت برج نگهبانی و پنج پشت بند استوانه‌ای سنگی شبیه دژهای مستحکم دوره ساسانی و قرون اولیه اسلام است. دروازه این بارو در وسط دیوار غربی تعبیه شده و دارای دری چوبی و آهن‌کوبی شده است. در پایه‌های طرفین و طاق جناغی آن، سنگ تراشیده‌ای با حجاری‌های ظریف به کار رفته و نقش برجسته‌ای از حضرت مریم (س) و کودکی حضرت عیسی (ع) در پیشانی طاق نمای آن به چشم می‌خورد.

در کلیسا به راهروی باریک و تاریکی باز می‌شود که از جنوب به دیرها و از شمال به کلیسا و از شرق به اصطبل و انبار علوفه راه دارد. بنای کلیسا از سه قسمت مشخص تشکیل شده برج ناقوس، نمازخانه و اجاق دانیال تشکیل شده است. 171#& «برج ناقوس»، بر روی ایوان دو طبقه‌ای متصل به دیوار جنوبی کلیسا قرار گرفته و دارای گنبدی هرمی شکل و هشت ضلعی است که بر روی هشت ستون استوانه‌ای از سنگ سرخ با سر ستون‌های زیبا استوار شده است. پیشانی طاق‌های بین این ستون‌ها که پاتاق گنبد برج محسوب می‌شوند با نقوش برجسته فرشته صلیب، ترح، ستاره و گل هشت پر زینت یافته است.

این برج در زمان 171#& «عباس میرزا نایب السلطنه» مرمت شد. نمازخانه، در زمینی به ابعاد 21 در 16 متر بنا گردیده است. در ورودی، منبت‌کاری شده و دارای تزیینات بسیار زیبا است. این در، وسط ضلع غربی تعبیه شده و از آثار نفیس اوایل دوره قاجاریه و احتمالاً زمان 171#& «عباس میرزا نایب السلطنه» به شمار می‌آید. حجاری پایه‌ها، طاق‌نماها، نیم ستون‌ها و زنجیره‌های جوانب مقرنس کاری‌ها و تزیینات طاق سر در به قدری بدیع است که بی شک از شاهکارهای هنر حجاری محسوب می‌شود.

کتیبه‌ای از سنگ ماسه‌ای سرخ رنگ به خط نستعلیق بر بالای در ورودی و زیر طاق مدخل کلیسا به چشم می‌خورد که متعلق به سال 1245 هجری قمری است. متن کتیبه از خرید قریه 171#& «دره شام» جلفا توسط 171#& «عباس میرزا نایب السلطنه» فرزند 171#& «فتحعلی شاه» از 171#& «محب علی بیگ نخجوانی» به مبلغ 300 تومان و وقف آن به کلیسای 171#& «سنت استپانوس» حکایت دارد. نقش برجسته‌هایی از حواریون، قدیسن و فرشتگان بر پیشانی طاق نماهای اضلاع 16 گانه گریو گنبد که در حقیقت پاتاق گنبد بلند و زیبای نمازخانه کلیسا محسوب می‌شود، مشاهده می‌گردد. پوشش این گنبد به صورت هرمی با سبک خیار 32 پهلویی است که بر روی یک پلان ستاره شکل 16 پر قرار گرفته است. داخل طاق نماهای گریو گنبد به صورت یک درمیان پنجره‌ای تعبیه شده که طاق هلالی تو در تویی دارد و بالاتر از پنجره تصویر برجسته یکی از حواریون در داخل قابی چهار گوش، نمای بیرونی را

زینت می‌دهد. فضای داخل کلیسا به صورت صلیب و از سه قسمت شامل، ایوان، نمازخانه و محراب تشکیل شده است. ایوان بر روی دو ستون و دو نیم ستون قرار دارد. در پشت ایوان و زیر گنبد اصلی نمازخانه کلیسا واقع شده است. گوشه‌های مقرنس پاتاق گنبد دارای تصاویری رنگی است که شیوه نقاشی‌های مذهبی قرن 16 و 17 میلادی را به یاد می‌آورد.

محراب در جانب شرقی نمازخانه قرار گرفته و 96 سانتیمتر از کف نمازخانه بلندتر است. آزاره محراب از سنگ مرمر است و بالای این آزاره‌ها را هفت طاق نمای جناغی دو طبقه زینت می‌دهد. از جمله تزئینات شگرف درون معبد، سه نمازگاه سنگی انفرادی با حجاری‌های زیبا است.

یکی از این نمازگاه‌ها در وسط محراب قرار دارد و دو تای دیگر در طرفین شمالی و جنوبی نمازخانه بزرگ و به موازات یکدیگر قرار گرفته‌اند. این نمازگاه‌ها از آثار دوره قاجار به حساب می‌آیند. «اجاق دانیال»، تالاری متصل به دیوار شمالی کلیسا است که 6 متر عرض و نزدیک به 20 متر طول دارد. این تالار به سه قسمت تقسیم می‌شود.

- «اجاق دانیال»، که به وسیله دیوار از تالار جدا شده به نام «دانیال» از قدیسین قرن پنجم میلادی معروف است. - تالار اجتماعات، که در وسط قرار دارد.

- محل غسل تعمید، که در انتهای شرقی تالار واقع است و در آن سکوی بلندی به چشم می‌خورد که میز سنگی غسل تعمید در وسط آن نهاده شده است. در کنار کلیسا، دیری نیمه ویران نیز جای دارد.

در چهار طرف این دیر اتاق‌هایی وجود داشت که طبقه فوقانی آن برای استراحت مسافران و زائران و طبقه پایین اصطبل چهارپایان بود. صدها سنگ نبشته به زبان ارمنی در داخل و خارج این کلیسا نصب شده که با ترجمه آن‌ها به زبان فارسی می‌توان به نام بانی کلیسا، معمار، تاریخ بنای کلیسا و حتی بخش‌هایی از تاریخ اقوامی که در این سرزمین می‌زیستند پی برد.

در سال‌های اخیر فعالیت‌های متعددی برای مرمت این بنا انجام شده است. استحکام بخشی از بنا و آماده‌سازی آن برای بازدید جهانگردان، توسط میراث فرهنگی آذربایجان شرقی و تعریض و آسفالت جاده سابق آن به نحو مطلوب از این جمله است.

کلیسای «شوغات مقدس» در محوطه گورستان ارامنه واقع در محله «مارالان تبریز» در کنار کلیسای قدیمی «مریم مقدس»، از سنگ تراشیده و با اسلوبی بدیع ساخته شده است. برخی از مراسم ارامنه در این کلیسا انجام می‌شود. کلیسای «کاتولیک» این کلیسا در کوچه «میارمیار» تبریز، در سال 1910 به شیوه معماری «گوتیک» ساخته شده است. در این کلیسا تابلوهای زیبای تاریخی از تصاویر مقدس به چشم می‌خورد.

کلیسای «مریم مقدس» در تبریز انتهای خیابان شریعتی شمالی واقع است. تاریخ بنای این کلیسا 1782 میلادی است و به شیوه معماری ارمنی به شکل صلیب ساخته شده است. تصاویر زیبایی از حضرت مریم (س)، حضرت عیسی (ع)، حواریون و قدیسین، دیوارهای محراب و گوشه‌های پاتاق گنبد را زینت بخشیدند.

کلیسای «مریم مقدس» بزرگ‌ترین و قدیمی‌ترین کلیسای تبریز است که مراسم بزرگ ملی و مذهبی ارامنه از قبیل اعیاد، جشن‌ها و مجالس دینی در آنجا برگزار می‌شود. کلیسای «موجودمبار» کلیسای «موجودمبار»، که به کلیسای «سنت هرپ سیمه» نیز شهرت دارد، در روستای «موجودمبار» حدود 30 کیلومتری جاده تبریز - مرند واقع شده است.

مؤلف کتاب تاریخچه ارامنه در آذربایجان می‌نویسد، وجود سنگ‌های رج اول کلیسا نشان می‌دهد که ساختمان اولیه این کلیسا حدود 800 سال قبل در اوایل قرن سیزدهم میلادی ساخته شده است، ولی به استناد سنگ نبشته روی سنگ‌های زیربنای کلیسا، این بنا به دلیل زلزله‌ای که در 1691 میلادی در منطقه روی داد، یکی از دیوارهای کلیسا را خراب کرد که مجدداً بازسازی شد. ابعاد کلیسا 23 در 13 و به ارتفاع 8 متر با سقف شیروانی است که روی آن را خاک و شن پوشانده است.

تمام بنا با سنگ لاشه ساخته شده و ورودی بنا در ضلع جنوبی و غربی کلیسا قرار دارد. تالار کلیسا روی چهار ستون قرار گرفته و محراب کلیسا به شکل نیم دایره در ضلع شرقی و وسط دو اتاق کوچک ساخته شده است. 6 نورگیر در بالای دیوارهای غربی، شرقی، دیوار جنوبی و یکی نیز در سقف کلیسا به فضای محوطه بزرگ داخلی بنا نور ملایمی می‌بخشد.

کلیسای «هوانس مقدس» این کلیسا یکی از کلیساهای ارامنه کاتولیک است و نام آن از اسم یکی از حواریون حضرت عیسی (ع) به نام «یوحنا» که ارامنه به آن «هوانس» می‌گویند، گرفته شده است. این کلیسا روی تپه‌ای مشرف به روستای «سهرل» یا «سهرقه» مرند واقع شده و در 40 کیلومتری شمال غربی تبریز قرار دارد.

هر چند قدمت بنای این کلیسا را به قرن 5 و 6 میلادی نسبت داده‌اند، ولی بنای اصلی بارها بر اثر ویرانی تجدید بنا شده است. قدمت بنای فعلی که توسط معماران روسی و فرانسوی ساخته شده است به سال 1840 میلادی می‌رسد. کلیسای «هوانس» در اثر زلزله 1936 میلادی آسیب جدی دید و بعد از آن درها و پنجره‌های بنا به تاراج رفت. بنا به صورت مستطیل در ابعاد 6/5 در 18/5 متر با نمای آجری ساخته شده و شامل سه قسمت ورودی تالار، مرکزی و محراب است. ایوان آجری بنا به وسیله دو راه پله به برج ناقوس کلیسا که به صورت ستاره‌ای 16 ضلعی است و 12 متر ارتفاع دارد راه می‌یابد. پوشش طاق مرکزی به صورت گریو استوانه‌ای و گنبد مخروطی است.

محراب نیز در قسمت شرقی گنبد کوچکتری دارد.

=====

گزارش وحید زینالی